

๖๒. จิตปราศจากนิเวศคือปัจจุบันธรรมโดยปรมาตม์

Absolutely Present Existence as Consciousness without Hindrances

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network, 2016

ความสำคัญของบทความ

การเกิดปัญญาหยั่งรู้ยังเห็นแห่งญาณทัสสนะนั้น ต้องเป็นการเห็นสภาวธรรมในปัจจุบัน โดยปรมาตม์ นั่นคือ การรู้เห็นสภาวะแห่งจิตของตนเองขณะปัจจุบันตามเป็นจริงหรือจิตตามสภาพปราศจากการปรุงแต่งจากเหตุปัจจัยแห่งกิเลสทั้งหลาย ที่เรียกว่า “**ปรมาตม์สัจจะ-ปรมาตม์ธรรม**” [ตถตา-ธรรมฐิติ-ธรรมนิยาม ๑] หรือการเกิดปัญญาเห็นธรรมแห่งนามรูปโดยไตรลักษณ์ ได้แก่ (๑) **อนิจจานุปัสสนา** (๒) **ทุกขทานุปัสสนา** และ (๓) **อนัตตทานุปัสสนา** ซึ่งทำให้เกิด (๑) **ชวนปัญญาในการละจากวิปลาสนิมิตหรือนิจจสัญญา** (๒) **นิพเพทิกปัญญาในการละจากตัณหาปณิธิหรือสุขสัญญา** และ (๓) **มหาปัญญาในการละจากอัตตาทิณิเวสหรืออัตตสัญญา** กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในการเจริญวิปัสสนากาวานานั้น ควรตระหนักถึงการมนสิการกรรมฐานด้วย “**อนุปัสสนา ๓**” เป็นหลัก และพึงเจริญอยู่เนื่องๆ เป็นนิตย์ ซึ่งเป็นการต่อยอดปัญญาและปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ เพื่อเป็นการสนับสนุน “**ญาณทัสสนะ**” ที่ทำให้เกิด “**วิชา**” คือ ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ จนถึง “**อภิญญา**” คือ ความรู้ยิ่งยวด-ความรู้ชัด จนเกิดเป็น “**ญาณ**” คือ ปัญญาหยั่งรู้-ปริชาหยั่งรู้ โดยมีรากฐานมาจากความสงบแห่งอุปสมะ ปัญญาความรู้ทั้งหลายที่กล่าวมานั้น ทำให้สามารถบรรลุธรรมได้ด้วยการตรัสรู้-สัมโพธิะ-อาสาวิภยะ เพราะจิตประกอบด้วย (๑) **สติสัมปชัญญะ** กับ (๒) **ญาณทัสสนะ** อันได้พัฒนามาจากสมถกาวานา [สมถพละ: รูปฌาน ๔-อรูปรฌาน ๔ หรือ สมาบัติ ๘-เจโตวิมุตติ] โดยสอดคล้องกับวิปัสสนากาวานา [วิปัสสนาพละ: ญาณ ๑๖-โสฬสญาณ-ปัญญาวิมุตติ] กล่าวโดยสรุป ในการตรัสรู้ธรรมทั้งหลายด้วย “**สัมโพธิญาณ**” นั้น อาศัยสติอันเป็นสมาธิทั้งในสมถะและวิปัสสนา [โพชฌงค์ ๗] มิฉะนั้น จะไม่สามารถตรัสรู้อย่างรู้แจ้งแทงตลอดได้ [ปฏิเวธ] ตามสภาพความเป็นจริงได้เลย.

บทความที่ ๖๒ ประจำปี ๒๕๕๕ – จิตปราศจากนิเวศคือปัจจุบันธรรมโดยปรมาตม์

ในการพิจารณากรรมฐานหรือสภาวะธรรมอยู่เนืองๆ ถึงการดำรงอยู่ในปัจจุบันตามเป็นจริงทุกขณะจิตนั้น จิตต้องดำรงมั่นด้วย “สติสัมปชัญญะ” และเป็น “จิตตสมาธิ” ประกอบด้วยปัญญาและเหตุผล [โยนิโสมนสิการ] และวางเฉยไม่ยึดมั่นกับสภาวะธรรมนั้นๆ จนเป็นทุกข์ นั่นคือ จิตปราศจากนิเวศทั้งหลาย อันเป็นกิเลส เรียกว่า “จิตประภัสสร” หมายถึง จิตดำรงอยู่ตามสภาพดั้งเดิม ที่ใสสะอาด บริสุทธิ์ จากกิเลสอย่างกลาง นั่นคือ “ปริยภูฐานกิเลส” ที่ขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความดีได้ เช่น นิเวศ ๕-กิเลส ๑๐-อุปกิเลส ๑๖ เป็นต้น กิเลสดังกล่าวนี้ สามารถกำจัดสงบระงับได้ด้วย “อธิจิตตสิกขา-สมถภาวนา-จิตตภาวนา” โดยการประพฤติดำเนินตามแนวปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ด้วยการกำหนดสติตามพิจารณาภายในที่เรียกว่า “กายนุปัสสนา-สติปัฏฐาน” โดยมีอาการ ๖ อย่าง ได้แก่ อานาปานสติ-อิริยาบถ-สัมปชัญญะ-ปฏิภูมมนสิการ-ชาตมมนสิการ-นวลวิเวก เมื่อมนสิการกรรมฐานดังกล่าวอยู่สม่ำเสมอสืบเนื่องเป็นนิตยนั้น ก็ย่อมทำให้เกิด “สติสัมปชัญญะ-สติปัญญา-ญาณทัสสนะ” คือ ปัญญาหยั่งรู้เห็น ย่อมเป็นเหตุให้เกิด “ปัญญาเห็นธรรม-ธรรมจักษุ-ดวงตาเห็นธรรม” [ทิพพจักขุญาณ-อทิปปัจจยตา-ปฏิจจสมุปบาท-ปัจจยการ-ตตตา] นั่นคือ “ธรรมจักร-อาณาจักรแห่งธรรมทั้งปวง” จนถึงปัญญาหยั่งรู้นามรูปโดยไตรลักษณ์ [สัมมาสนญาณ] หรือการเจริญ “อนุปัสสนา ๓: อนิจจานุปัสสนา-ทุกขานุปัสสนา-อนัตตานุปัสสนา” อันทำให้เกิดปัญญาต่างๆ ได้แก่ ชวนปัญญา-นิพเพทิกปัญญา-มหาปัญญา [ปัญญาเร็ว-ปัญญาคับกิเลส-ปัญญามากยิ่ง] ฉะนั้น ในการบรรลุธรรมขั้นต้นโดย “ดวงตาเห็นธรรม-ธรรมจักษุ” นั้น มักจะพิจารณาสภาวะธรรมรู้แจ้งประจักษ์ด้วย “อนิจจานุปัสสนา” [ถอนวิปลาสนิมิต-นิจจัตถุญา] กับ “ทุกขานุปัสสนา” [ถอนค้นหาผัสสะ-สุขสัตถุญา] อันเป็นองค์ความรู้ใน “วิปัสสนาภูมิ” หรือ “ปัญญาภูมิ” ของอริยบุคคลในชั้น โสคาปัตติมรรค ที่เรียกว่า “อัญญาตัญญูสามีนทริย์” (ข้อ ๒๐ ในอินทริย์ ๒๒) ซึ่งในขณะนั้นดำรงสติอยู่ใน “ปัจจุบันธรรม” โดยจิตตภาวนาใน “จตุตถฌาน” [อุเบกขา-เอกัคคตาแห่งสมาธิ] อันเป็นอำนาจพลังแห่งสติ [สมถพลัง] ทำหน้าที่พิจารณาไตร่ตรองหรือวิปัสสนา-มนสิการ ที่ดำรงมั่นในธรรมสมาธิทั้ง ๕ ได้แก่ ปราโมทย์-ปีติ-ปีสัททิสฺสุข-สมาธิ เรียกโดยรวมว่า “อธิจิตตสิกขา” [การฝึกฝนจิตอันยิ่ง: สัมมาวายามะ-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิ] และในขณะเดียวกัน จิตตัวรู้รอบและเรียนรู้โดยอำนาจพลังแห่งสัมปชัญญะ [วิปัสสนาพลัง] ที่ปลงใจเชื่อด้วยศรัทธาและฉันทะอย่างแรงกล้า [อชิโมกข์] ทำให้เกิด “ญาณ [การหยั่งรู้]-ปัญญาญาณ-ปริชาญาณ” [Insight, Intuition, Intellect] รวมกันเป็น “ญาณ-ทัสสนะ” [ญาณทัสสนะ] ย่อมเป็นเหตุให้เกิด “ดวงตาเห็นธรรม-ธรรมจักษุ” [ทิพพจักขุญาณ-จตุปปาตญาณ-ปัจจยปริคคญาณ: ธรรมฐิติญาณ-ยถาภูตญาณ-สัมมาทัสสนะ] ด้วยการเจริญภาวนาโดย “อนิจจานุปัสสนา-ทุกขานุปัสสนา” ในเวลาเดียวกันหรือพร้อมกันนั่นเอง อันเป็นขั้นกำหนดทุกขสังข [ทัญญูวิสุทฺธิ] กับขั้นกำหนดสมุทัยสังข [กัณฺหาวิตรณวิสุทฺธิ] หรืออาจก้าวสู่การเจริญภาวนาด้วย “อนัตตานุปัสสนา” จนถึงขั้นก้าวสู่การตรัสรู้-สัมโพธิะ [อาสวักขยญาณ] ได้เช่นกัน ที่เรียกว่า “เตวิชโช” คือ ผู้ได้วิชชาสาม โดยบุคคลนั้น ก้าวหน้าถึงขั้นกำหนดมคคสังข [มคคัมคคญาณทัสสน

วิสุทธิ] แล้วเกิด “วิปัสสนาญาณ ๘” อันเป็นปัญญาที่สามารถทบทวน “ความถึ่มั่นในขันธ ๕” หรือ “อุปาทานขันธ ๕” ได้ [ปฏิบัติพาญาณทัสสนวิสุทธิ] จากนั้นก็เกิดปัญญาหยั่งรู้ในการข้ามโคตรจากปุถุชนไปสู่ความเป็นอริยบุคคล [โคตรญาณ] และในอันดับสูงสุด คือ การก้าวสู่ “อริยมรรค-มัคคญาณ ๔” [ญาณทัสสนวิสุทธิ] อันเป็นขั้นความบริสุทธิ์แห่งไตรสิกขา โดยจำแนกออกเป็น ๓ ระดับ [โดยพิจารณารวมกับอริยผล-ผลญาณ] ได้แก่ (๑) **อนัญญาตัญญูสสามิตินทริย์** (ข้อ ๒๐ ในอินทริย์ ๒๒) คือ ปัญญาจกัรู้สังขธรรมที่ยังไม่ได้รู้นั้นคือ **โสคาปัตติมคคญาณ** (๒) **อัญญินทริย์** (ข้อ ๒๑ ในอินทริย์ ๒๒) คือ ปัญญาอันรู้ทั่วถึงแห่งอัญญา อันเป็น “ญาณ ๖ ในท่ามกลาง” ได้แก่ **โสคาปัตติผลญาณ-สกทาคามิมัคคญาณ-สกทาคามิผลญาณ-อนาคามิมัคคญาณ-อนาคามิผลญาณ-อรหัตตมคคญาณ** และ (๓) **อัญญาตาวิทริย์** (ข้อ ๒๒ ในอินทริย์ ๒๒) คือ ปัญญาของพระอรหันต์ผู้รู้ทั่วถึงแล้ว ที่เรียกว่า “**อรหัตตผลญาณ**” แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า “**การตรัสรู้-สัมโพธิ-อาสวัชยะ**” นั้น เป็นเรื่อง “**ปัญญาจกขุ-ปัญญาทริย์**” อันเป็นสภาวะธรรมในปัจจุบันธรรมเนื่องด้วยการเจริญภาวนาใน ๔ อย่าง ได้แก่ **กายภาวนา-สีลภาวนา-จิตตภาวนา-ปัญญาภาวนา** โดยสัมปยุตต์ด้วยหลักกรรม “**ไตรสิกขา-อริยมรรคมืองค์ ๘-อริยสังข์ ๔**” ส่วนในกระบวนการคิดอย่างถูกวิธี [อนุโลม-ปฏิโลม] นั้น ได้แก่ **ปฏิจอสุมุบาท ๑๒-ปฏิจอสุมุบาทนธรรม ๖** รวมทั้ง **ไตรลักษณ์** [สัมมสนญาณ] การมนสิการกรรมฐานดังกล่าวนี้ เรียกว่า “**โยนิโสมนสิการแห่งภาวนามยปัญญา**” โดยธรรมทั้งหมดนี้คือ “**ญาณสัมปยุตต์**” [ธรรมสามัคคี] ที่เกิดขึ้นในครั้งใหญ่กับ “**วิสุทธิ ๑**” ที่สัมปยุตต์กับ “**โพธิปักขิยธรรม ๓๗**” ตลอดเวลา ได้แก่ **สติปัญญา ๔-สัมมปปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทริย์ ๕-พละ ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมืองค์ ๘** ในการบรรลุถึง “**อรหัตตผลญาณ**” นั้น เรียกว่า “**สัมมาญาณ**” หรือ “**อริยมรรคมืองค์ ๘**” ส่วนการบรรลุถึงขั้น “**การดับขันธปรินิพพาน**” [ชีวิตสมลีสี-อนุปาทิสถนิพพาน] นั้น ก็คือ “**อรหัตตผลวิมุตติ**” ที่เรียกว่า “**สัมมาวิมุตติ**” หรือ “**อริยมรรคมืองค์ ๑๐-สัมมัตตะ ๑๐-อเสขธรรม**” ทั้งหมดนี้ ก็เรียกว่า “**มัชฌิมาปฏิปทา**” อันมีบาทฐานแห่ง “**อริยมรรคมืองค์ ๘**” หรือ “**อริยอัญจกิกมรรค**” [ไตรสิกขา] เป็นองค์ประกอบสำคัญ เพื่อให้เข้าถึงปัญญาใน “**อริยสังข์ ๔**” โดยรวมทั้งหมด [กิจในอริยสังข์ ๔: **ปริยญา-ปหานะ-สังขิกิริยา-ภาวนา** กับ **ญาณ ๓: สังขญาณ-กิจจญาณ-กตญาณ** ที่เรียกว่า “**ญาณทัสสนะอันมีปริวัฏฐ์ ๓ มีอาการ ๑๒**”] ซึ่งการภาวนากรรมฐานทั้งหมดอยู่ใน “**ญาณ ๑๖-โสฬสญาณ**” แต่ผู้ได้วิชาสาม [ไตรวิโซ] นั้นย่อมต้องตรัสรู้ด้วยปริชาญาณใน “**อาสวัชยะญาณ**” [ความตรัสรู้-สัมโพธิ-สัมโพธิญาณ] อันเป็นอินทริย์มีอาการ ๖๔ [หมวดที่ ๒-หมวดที่ ๔-หมวดที่ ๕ = **อินทริย์ ๖๔**] แต่อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนมาตรฐานนั้น คือการเจริญภาวนาด้วย “**ญาณ ๑๖-โสฬสญาณ**” โดยอาศัยอำนาจพลังทั้ง (๑) **สมถพลัง-สมาบัติ ๘** กับ (๒) **วิปัสสนาพลัง-ญาณ ๑๖** ที่เรียกว่า “**อุภโตภาควิมุต**” [พระอรหันต์ผู้สำเร็จหลุดพ้นสองส่วน นั้นคือ ทั้งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ โดยได้มานสมาบัติทั้ง ๘ ได้แก่ **รูปฌาน ๔-อรุฌาน ๔** พร้อมด้วย **อริยมัคคญาณ ๔-อริยผลญาณ ๔-และ-นิพพาน ๑**] เพราะฉะนั้น กระบวนการตรัสรู้หยั่งรู้แจ้งแทงตลอดโดยปฏิเวธนั้นเป็นการกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงในปัจจุบันขณะจิตปราศจากนิวรณ์ โดยมี “**อุเบกขาอุทลจิต**” กับ “**อนัตต**

สัญญา” หรือมี “สมาธิในวิปัสสนา” กับ “ญาณในวิปัสสนา” ที่อธิบายสภาวะธรรมในปัจจุบันที่ “เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป” ได้อย่างรู้แจ้งแทงตลอดอย่างแท้จริง อันเกิดจากอานิสงส์ยิ่งใหญ่ของการกำหนดหมายรู้ธรรมหรือสภาวะธรรมในปัจจุบันขณะจิตเป็นสมาธิเท่านั้น ที่เกิดปัญญาเห็นธรรมโดยปรมาตม์ [ปรมาตม์สัจจะ-ปรมาตม์ธรรม] ไม่ใช่ธรรมสามัญตามคติทางโลกบัญญัติไว้ [สมมติสัจจะ] เพราะฉะนั้น การกำหนดรู้ปัจจุบันธรรมโดยปรมาตม์ หรือให้เกิดเป็น “ปรมาตม์ธรรม” นั้น ย่อมเป็นบาทฐานสำคัญ ไปสู่ขั้นตอน “การตรัสรู้-สัมโพธิ-อาสวัภยะ” การฝึกเจริญภาวนาทุกขั้นตอนทุกอย่างครบถ้วนนั้น ย่อมมีนัยสำคัญ ไปสู่ความสำเร็จในการบรรลุธรรมได้โดย “สัมมาสัมโพธิญาณ” [ปัญญาหยั่งรู้ตรัสรู้โดยชอบด้วยตนเอง] อันเป็นจุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติธรรม ฉะนั้น การสะสมปัญญาบารมีทั้งหลายนั้น ต้องค่อยๆ ฝึกปฏิบัติอยู่เรื่อยๆ จนกว่าจะประสบโอกาสอันเหมาะสมคู่กันแห่งปัญญาทั้งหลายใน “ญาณสัมปยุตต์” หรือ “ธรรมสามัคคี” ถึงจะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงได้ ทั้งหลายทั้งปวงนั้น ก็ต้องอาศัยความอดทนและความพากเพียรจึงจะประสบความสำเร็จได้จริง.

